

אגדת השבוע | תנו לאלוהים לעבוד

בס"ד

הגיוור בישראל היום נראה לעיתים כמו מכונת ייסורים המיועדת להתיש את הנפש יותר מאשר לקרב אותה. אלפי מבקשים, שחלקם כבר קשרו את גורלם בגורלנו, מוצאים את עצמם עומדים מול דלתות כבוד, מבטים מצומצמים וחקירות חודרניות שנועדו לבחון אם הם "באמת" ראויים.

כפי שאנחנו הולכים ללמוד זה לא היה תמיד כך. אבל איפשהו בדרך, הגיוור הפך מדלת פתוחה למבחן אמון ממושך עד כדי בלתי-אפשרי. החשדנות הזו, הדרישה וההתעקשות להוכחות חוזרות ונשנות של כנות לשמירת מצוות - מהיכן זה בא?

כשמחפשים את השורשים, מגיעים לתלמוד הבבלי. שם, במסכת יבמות (מז, ב), מתגלה לנו עולם שלם של חשדנות כלפי גרים. "גר שבא להתגיר", מלמד התלמוד, "אומרים לו: מה ראית שבאת להתגיר? ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות". למה? "דאי פריש נפרוש" - שאם ירצה לפרוש, שיפרוש עכשיו, לפני שייכנס לעם ישראל. מדוע כדאי להציע לו שיפרוש? כי, מסביר רבי חלבו: "קשים גרים לישראל כספחת". ספחת - נגע בעור, משהו שמציק, שמפריע, שאם יתפשט נזקו רק ילך ויגדל.

זו לא אמירה יחידה בתלמוד הבבלי. במקום אחר (יבמות קט, ב) מזהירים את הדיינים: "רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים". מי שמקבל גרים בקלות ראש - מזמין צרות. הגר, במבט הזה, הוא סיכון. אולי כוונותיו לא טהורות. אולי הוא יתגיר ואז יתחיל לחטוא, ויגרום לחילול השם. אולי הוא מתגיר בגלל אישה, או בגלל כסף, או בגלל פחד. אולי הוא לא באמת מבין לאן הוא נכנס.

מתוך החשש הזה צמחה מערכת שלמה של בדיקות והתחייבויות. הדרישה להתחייבות "כנה" לקיום כל המצוות. השאלות החוזרות על המניעים. הניסיון לקרוא את לב המבקש להתגיר. כי אם הגר הוא "ספחת פוטנציאלית", אז חובה להיות בטוחים לפני שפותחים לו את השער.

והשאלה המתבקשת היא: האם זו הגישה היחידה בעולם התורה? האם לתורת ארץ ישראל יש משהו אחר להגיד על הגר ועל הגיוור?

בואו נצלול אל תוך מדרש שמות רבה, כדי לראות איך אמוראי ארץ ישראל הבינו את היחס הרצוי אל הגוי המבקש להתגיר.

השערים נפתחים בכל שעה

המדרש שלנו פותח בקול תלונה. אבל לא תלונה כנגד הגרים, אלא בדיוק להפך - תלונה של הגרים עצמם העומדים בשערי היהדות ורוצים להיכנס: "וְאֵל יֹאמֶר בֶּן הַנֶּכֶד הַנִּלְוֶה אֶל ה' לֵאמֹר הַבְּדִיל יַבְדִּילֵנִי ה' מֵעַל עַמּוֹ" (2) - הנביא ישעיהו מצטט את דברי אותו "בן נכר", אותו אדם שרוצה להצטרף לעם ישראל ומרגיש שהקדוש ברוך הוא מרחיק אותו, סוגר לפניו דלתות. למה? בגלל הלכות קרבן הפסח: "כֹּל בֶּן נֶכֶד לֹא יֵאָכֵל בוֹ". יש כאן אפליה הלכתית מפורשת. הגוי לא יכול לאכול מקרבן הפסח. הוא עומד בחוץ, מביט פנימה, ורואה את עם ישראל חוגג את חג הפסח - ונאסר עליו להשתתף.

הרגע עם ישראל יצא ממצרים, חגיגת החירות הגדולה, ורבים מהגויים רוצים להצטרף לחגיגה, להצטרף לעם ישראל. אז מה עושים? האם נותנים להם להיכנס לעם ישראל? אולי הם רוצים להתגיר רק בגלל ההצלחה? אולי הרצון שלהם הוא לא כנה באמת. היש תשובות לכל השאלות האלה?

והמדרש עונה - ובאיזו עוצמה הוא עונה!

"שְׂאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פּוֹסֵל לְבָרְיָה אֶלָּא לְכֹל הוּא מְקַבֵּל, הַשְּׂעָרִים נִפְתָּחִים בְּכֹל שְׂעָה וְכֹל מִי שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְכַנֵּס - יִכַּנֵּס."

ראוי לקרוא את הציטוט הזה שוב ושוב (או לכל הפחות להניח אותו על הקיר שמול עיני הדיינים). "השערים נפתחים בכל שעה". לא בזמנים מיוחדים. לא אחרי תהליך ארוך של בדיקות. לא אחרי שהוכחת את עצמך. "בכל שעה". "וכל מי שהוא מבקש לכנס יכנס" - ההדגשה היא על הבקשה, על הרצון. אתה מבקש? אתה רוצה? בוא. היכנס.

המדרש מביא ראיה מאיוב: "בְּחַוְצָה לֹא יֵלֵין גֵּר דַּלְתִי לְאַרְחֵ אֶפְתָּח". הגר לא נשאר בחוץ. הדלת נפתחת. וזה לא מקרה - זה "כְּנִגְדַּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא סוֹבֵל בְּרִיּוֹתָיו", שמקבל את הבריות שלו בסבלנות ובסבר פנים יפות, את אלה שעומדים ומתדפקים בשער.

ורבי ברכיה, החכם הארץ-ישראלי, לא מסתפק בכך. מאותו פסוק שהתלמוד הבבלי למד שהגרים הם ספחת ("וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" - ספחת, נגע בעור, וכמו שלמדנו לעיל), רבי ברכיה לומד מהפך: "עֲתִידִים גְּרִים לְהִיּוֹת כְּהִנָּם מְשֻׁרְתִים בְּבֵית הַמְּקֻדָּשׁ" (3).

תבינו מה קורה כאן. התלמוד הבבלי רואה בפסוק איום: הגרים הם ספחת, נגע שעלול להתפשט. רבי ברכיה רואה בו הבטחה: הגרים יגיעו לשיא הקדושה - לכהונה. "וְאֵין וְנִסְפְּחוּ אֶלָּא כְּהֹנֵה", הוא דורש. צאצאי הגרים יזכו לאכול מלחם הפנים וללבוש את בגדי הכהונה.

אבל רגע, מישהו יכול לשאול - והשאלה הזו בוודאי עולה בליבם של רבים - מה אם הם יערימו עלינו? מה אם מישהו יתגיר לא מתוך אמונה אמיתית אלא מתוך מניעים אחרים? מה אם כוונותיו לא טהורות? הרי זה בדיוק החשש שהוליד את כל מערכת הבדיקות והחקירות!

והמדרש עונה בסיפור מפתיע: סיפור הגבעונים. הגבעונים היו עם כנעני שבא אל יהושע במרמה, העמיד פנים שבא מארץ רחוקה כדי לזכות ברית עם ישראל, ורק אחר כך התגלה שהם שכנים קרובים. רמאות מובהקת. והנה, מזכיר המדרש, שכאשר

המלך שאול ביקש להורגם (בניגוד לברית שכרת איתם יהושע), הקדוש ברוך הוא עצמו עמד על זכותם של הגבעונים ודרש דין משאול - שבעה מבני שאול נהרגו כעונש על העוול שנעשה לגבעונים. וכך אומרים חכמים:

“מָה אִם לְגַבְעוֹנִים - שְׁהִי אֲמֹרִים וּבְאוּ מִרְאָה וְעָשׂוּ מִרְמָה עִם יִשְׂרָאֵל - קִבְּלָתִי אוֹתָם וְעָשִׂיתִי לָהֶם טוֹבָה, וְעָשִׂיתִי דִיקִי (משפט) שְׁלָהֶם בְּבִנִי, הַגֵּרִים שֶׁהֵם בָּאִים מֵאֲהָבָה וּמְשֻׁרְתִים לְשָׁמַי, אֵינִי מְקַבֵּל וּמְגַדֵּל?!” (7)

זהו קל וחומר מדהים. אם הגבעונים שהתגירו תוך כדי מעשה מרמה, ותוך כדי אינטרס מובהק של חשש לחייהם, ועדיין זכו להגנה אלוהית, קל וחומר מי שבא מאהבה ורצון אמיתי.

אבל רגע - מה עם קבלת עול מצוות? הרי זו אבן היסוד של תהליך הגיור המודרני. המועמד להתגייר חייב להצהיר שהוא מקבל על עצמו את כל תרי"ג המצוות, לקיימן בדקדוק. זו הדרישה הבסיסית. איך אפשר בלעדיה?

המקורות הארץ-ישראליים ברורים וחד-משמעיים: יש צורך בשלושה דברים בלבד, וקבלת עול מצוות היא לא אחד מהם: “אָף גַּר אֵין נִכְנַס לְבְרִית אֱלֹא בְּשְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים: (1) בְּמִלָּה (2) וּבְטָבִילָה (3) וּבְהֶרְצָאת קֶרֶן” (11) (והיום, כשאין בית מקדש - מילה וטבילה בלבד). זהו. לא נדרשת הצהרה על קיום כל המצוות. לא נדרשת חקירה על המניעים. לא נדרשת התחייבות מראש לסגנון חיים מסוים.

כל מה שנדרש זה שהגר יכיר בכך שהוא נכנס לתורת ישראל ולא לתורה אחרת שהוא המציא: “תּוֹרָה אַחַת יְהִי לָאֲזָרָח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם” (12-13).

זה נשמע מסוכן, נכון? זה נשמע כאילו אנחנו פותחים שערים לכל דבר. מה יקרה אם גר יתגייר ואז לא יתנהג כמו שצריך? מה יקרה אם הוא מתגייר בשביל לחטוא? והמדרש עונה בבהירות מדהימה: זו אחריות של הקדוש ברוך הוא, לא שלנו. נסביר.

חכמים מלמדים אותנו שההבדל בין מי שיורד לגיהנום למי שלא - זו ברית המילה. הגר, שעבר מילה כחלק מתהליך ההתגיירות, נמנה עם המהולים. אבל מה קורה אם לאחר הגיור הוא לא יתנהג כראוי? אם הוא יהפוך לרשע? האם המילה תגן עליו באופן אוטומטי?

רבי ברכיה אומר: לא. “מָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה? מְשַׁלַּח מַלְאָךְ וּמוֹשֵׁךְ עַרְלָתוֹ וְהֵם יוֹרְדִין לְגִיהֶנֶם” (8). אם הגר חילל את בריתו, אם הוא הפך לרשע, הקדוש ברוך הוא ידאג להענישו. הוא ישלח מלאך, יחזיר את הערלה, ובכך יבטל את הסימן המגן עליו. “וְכִיִּן שִׁגִּיהֶנֶם רוּאָה לְעַרְלָה תְּלוּיָה בָהֶם, פּוֹתַחַת פִּיהָ וְלוֹחֶכֶת אוֹתָם”.

זה עיקרון מהפכני: הבקרה על “איכות” הגרים היא לא באחריות בית הדין. היא באחריות של הקדוש ברוך הוא. תפקידנו הוא לפתוח שערים, לא לשמור עליהם בקנאות. תפקידנו הוא לקבל, לא לחקור. הקדוש ברוך הוא ידע לטפל בגבעונים למרות שבאו במרמה, והוא יודע לטפל גם ברשעים שמחללים את בריתו.

יש כאן עיקרון שיטתי עמוק שמנחה את המקורות הארץ-ישראליים: לא לנסות לעמוד על מה שבתוך ליבו של המתגייר. זה לא שאין עיסוק כלל בכוונות ובמחשבות במקורות הארץ-ישראליים - בתחומים רבים של ההלכה, כמו בהלכות פיגול בקרבנות, הכוונה היא מכרעת. אבל על דרך הכלל, כן, תורת ארץ ישראל משאירה את הלב של האדם לא באחריותה. אשר לגיור, בוודאי שההליך הוא פשוט ומעשי. אתה רוצה להתגייר? עברת מילה וטבילה? ברוך הבא. השאר - זה בינך וביני ריבונו של עולם.

זו תפיסת עולם שונה בתכלית משל התלמוד הבבלי. לא חשדנות אלא פתיחות. לא הרתעה אלא קבלה. לא שמירה על השערים אלא פתיחתם לרווחה “בְּכָל שְׁעָה”, כזכור, “וְכָל מִי שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְכַנֵּס - יִכַּנֵּס”.

להשאיר לאלוהים מקום לעבוד

המדרש מוסיף משהו נוסף, מפתיע אפילו יותר. כשיהושע גילה שהגבעונים רימו אותו, הוא רצה לבטל את הברית. גם דוד המלך, דורות אחר כך, לא הבין את ההתעקשות האלוהית להגן על הגבעונים. ואז, זועק המדרש: “אִם תִּרְחִיק אֶת הַרְחֻקִים סוֹפֵךְ לְרַחֵק אֶת הַקְּרוֹבִים” (9). מה זה אומר? איך זה בא לידי ביטוי?

ראשית כול יש כאן אמירה על טבע החשדנות: היא לא נשארת במקום שבו התחילה. אם תתחיל לחשוד בגרים, אם תתחיל לחקור את כוונותיהם ולבדוק את לבבם שוב ושוב, המנגנון הזה של חשדנות לא יעצר רק אצלם. הוא ימשיך הלאה. סופך לרחק גם את הקרובים - את האחים שלך.

ואכן, זה בדיוק מה שקרה. האזהרה המהדהדת של המדרש מתממשת לנגד עינינו בשבר הגדול ביותר של החברה הישראלית: המתח בין הציבור הדתי לציבור החילוני, בעיני דתיים רבים, החילונים הם יהודים סוג ב'. אבל יש כאן משהו עמוק יותר.

כאן אנחנו מגיעים לנקודה פילוסופית חשובה, אולי אפילו מרחיקת לכת. לאורך אלפי שנים, האנושות עוסקת בניסיון שיטתי להוציא את אלוהים מ”משוואת ההשפעה” בעולם. זה התחיל בפילוסופיה היוונית, עבר דרך תורת בבל שניסתה לנהל את הלב האנושי בחוקים ובהגדרות. בהקשר הזה המהפכה המדעית רק השלימה את המהלך: העולם הפיזי הוא מערכת סגורה שפועלת מעצמה. אנחנו מנהלים, אנחנו שופטים, אנחנו שומרים על הגחלת. אלוהים? הוא בחוץ.

אבל תורת ארץ ישראל קוראת לנו להחזיר את השותף השלישי למשוואה. זוהי לא קריאה לטיפשות או לחוסר אחריות, אלא קריאה לענווה: תן לו לעבוד. הלב הוא המקום של אלוהים. אתה, כאדם, לא רק שלא יכול לדעת מה יש בלב של השני - אתה גם לא צריך לדעת. תשאיר לאלוהים מקום לפעול בלב של האחר. אל תנסה לנהל את העולם לבדך. תסמוך עליו שהוא יודע לשמור על עם ישראל ועל הגחלת שלו לא פחות טוב ממך.

התובנה הזו מקבלת את ביטויה המזוקק ביותר בחינוך ילדים. כהורים, אנחנו חיים בפחד מתמיד. כשהילד מתבגר ויוצא מהבית, אנחנו מפחדים מהשפעת החברים, מהסכנות ברשת, מהבחירות שהוא יעשה. אנחנו מרגישים שאם הוא לא הולך בדרכנו, נכשלו במשימה "לנהל לו את הלב".

אבל כשאנחנו משאירים מקום ל"שותף השלישי", משהו בנפש נרגע. אני עשיתי כמיטב יכולתי כהורה, אבל בסוף - יש שם עוד משהו. הלב של הילד שלי הוא כבר לא הטריטוריה שלי. ברגע שאני מבין שאיני אחראי ללב שלו, אני יכול להפסיק לכעוס, להפסיק להרגיש כישלון ולהפסיק לנסות לשלוט בו.

זהו השחרור הגדול שמאפשר לקרב לבבות: במקום לראות בבחירות השונות של הילד או של האח "כישלון ניהולי" שלי, אני רואה בהן מרחב שבו אלוהים עובד. אני יכול לאהוב אותו, לקבל אותו וללוות אותו - לא כשוטר של מחשבות, אלא כשותף לדרך.

החזרה לתורת ארץ ישראל היא החזרה אל הביטחון העצמי הזה. השערים נפתחים בחוץ כי אנחנו בוטחים בזה ששומר עלינו מבפנים.

לפני סיום, חשוב לנו להדגיש: הקריאה הזו אינה מתימרת להחליף במחי יד עולם הלכתי סבוך, עמוק ומלא רבדים. אנחנו מבינים שהמציאות בשטח דורשת פסיקה אחראית שמתמודדת עם מורכבויות החיים. אבל בסופו של דבר, השאלה המכרעת שצריכה להישאל היא מהי התנועה הנפשית הבסיסית שלך. האם כשאתה ניגש אל הסוגיה, אל האדם שעומד מולך, אתה פועל מתוך רצון עמוק לקרב רחוקים או מתוך דחף פנימי לרחק אותם?

בסופו של דבר, הכל מתחיל ונגמר בשאלה הזו: האם אנחנו עוסקים בבניית חומות להגנה על המבצר, או בבניית גשרים להרחבת המשפחה? ברגע שאנחנו בוחרים בדרך של קירוב, אנחנו פוסעים צעד אחד אחורה מהניסיון לשלוט בנשמות של אחרים, פותחים את השער בביטחון, ופשוט נותנים לאלוהים לעבוד.

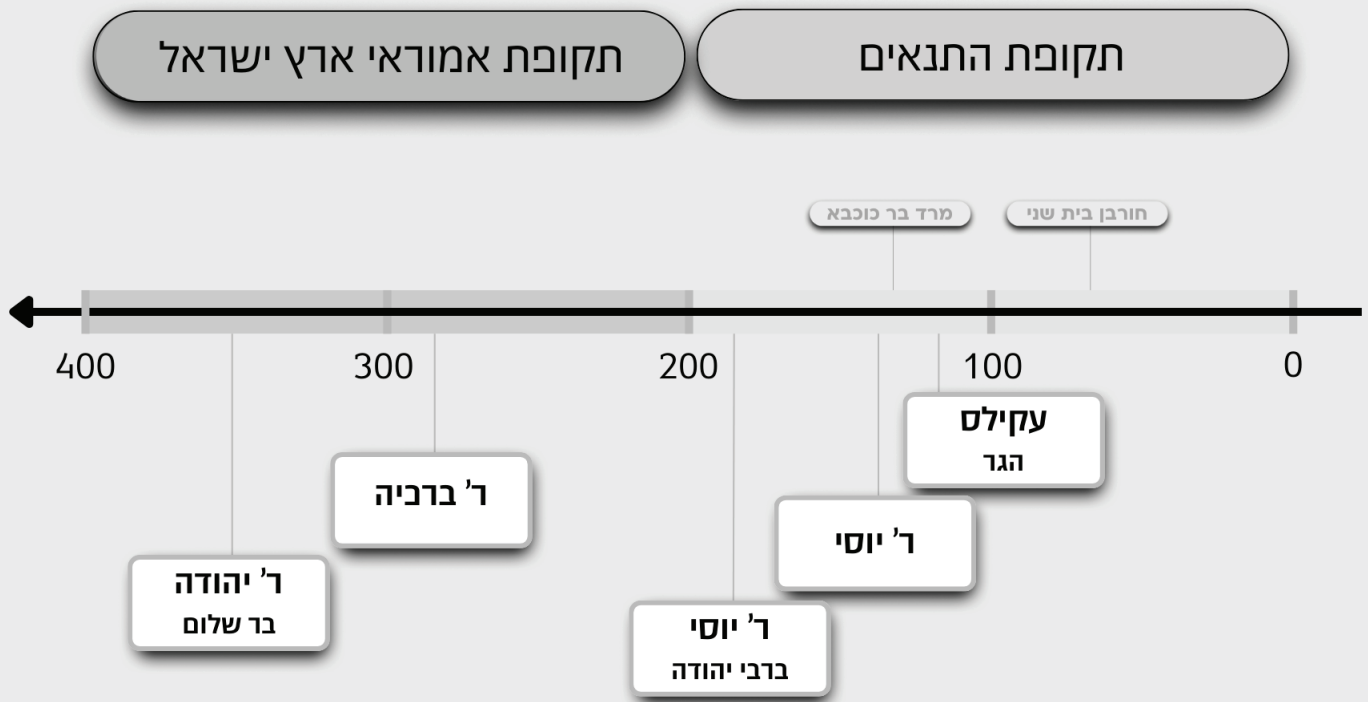
שולחן שבת - שאלות ונקודות למחשבה ולדיון

1. **השערים הפתוחים בכל שעה** - המדרש מציג גישה של פתיחות כמעט מוחלטת כלפי גרים, בניגוד לתלמוד הבבלי שמדגיש את הצורך בבדיקה וחקירה. באילו תחומים בחיינו אנחנו פועלים מתוך חשדנות ובדיקה, ובאילו תחומים אנחנו פועלים מתוך פתיחות ואמון? מה המחיר של כל אחת מהגישות? האם יש מצבים שבהם הפתיחות של המדרש היא נכונה יותר מהזהירות של הבבלי? (סעיפים 2-3)
2. **אינטרסים פסולים** - המדרש מדגיש שהקדוש ברוך הוא קיבל את הגבעונים למרות שבאו בערמה ומתוך יראה, ולא מאהבה טהורה. בחיי היומיום, אנחנו נוטים לחקור במוטיבציה של האחר: "האם הוא עוזר לי כי הוא באמת רוצה, או שיש לו אינטרס?". מדוע עדיף לקבל אדם על פי מעשיו הטובים גם אם המניע שלו אינו שלם? (סעיף 7)
3. **אם תרחיק את הרחוקים סוף לרחק את הקרובים** - המדרש מזהיר שמנגנון החשדנות אינו נעצר במקום שבו התחיל, אלא מתפשט פנימה. האם אתם מזהים תופעה כזו בחיים שלכם או בסביבה שלכם? באילו נושאים התחלנו "לבדוק" ו"לחקור" את האחר, ובסוף מצאנו את עצמנו מרחיקים גם את הקרובים? איך אפשר לעצור את המנגנון הזה לפני שהוא מתפשט? (סעיף 9)

רשימת מקורות

- מנ"א, מדרש** - משה אריה מירקין, 'מדרש רבה - מפורש פירוש מדעי חדש בצירוף "עין הדרש" - מראה מקומות לכל מאמרי המדרש', יבנה, תשכ"ח.
- ספראי, משנה** - 'משנת ארץ ישראל עם פירוש ספראי', הקיבוץ המאוחד, מכללת ליפשיץ, אוניברסיטת בר אילן, מכללת הרצוג, משנת ארץ ישראל, 2008-2022.
- ר"ח, תרגום** - חיים רבין, 'תרגומי המקרא - פרקי מבוא', מוסד ביאליק, ירושלים, 1984.

ציר הזמן של אגדת השבוע לפרשת בא

תורת ארץ ישראל "כִּן דְּבַרֵי תוֹרָה כְּלָה אַחַת וַיֵּשׁ בָּהּ:"

מִקְרָא וּמִשְׁנָה תִּלְמוּד הִלְכוֹת וְהַגְדוֹת

לימוד ויצירה מתקדמים		תוכנית הלימודים הבסיסית		
מדרש רבה	מכילתות	תלמוד ירושלמי	משנה	24 ספרי המקרא
פסיקות	ספרא		תוספתא	
מדרש שמואל, תהילים, משלי	ספרי			
מדרש תנחומא				מקורות מעורבים
סדר עולם רבה				הלכות: מסכתות קטנות (סופרים, שמחות, וכו'), אבות דרבי נתן אגדות: ילקוט שמעוני, מדרש הגדול, ילקוט המכירי אגדות שלא על המקרא: פרקי דרבי אליעזר (חלק), פרק שירה, תנא דבי אליהו

שמות רבה | סדר וארא פרשה יט

- 1 ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב, מג).
- 2 דבר אחר: זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו - זהו שפיתוח: ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו (ישעיה נ, א) - אמר איוב: בחוץ לא ילין גר דלתי לארח אפתח (איוב לא, לב) - שאין הקדוש ברוך הוא פוסל לבריה אלא לכלל הוא מקבל, השערים נפתחים בכל שעה וכל מי שהוא מבקש לפנס פנס, לקד הוא אומר: בחוץ לא ילין גר - כנגד: וגר אשר בשעריה (דברים לא, יב).
דלתי לארח אפתח (איוב לא, לב) - כנגד הקדוש ברוך הוא שהוא סובל בריותיו (אלה שעומדים בשער, כמו הגרים).
- 3 אמר רבי ברכיה: כנגד מי אמר בחוץ לא ילין גר דלתי לארח אפתח? אלא עתידים גרים להיות כהנים משרתים בבית המקדש, שנאמר: ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד, א) - ואין ונספחו אלא כהנה, שנאמר: ספחני נא אל אחת הפהנות (שמואל א, ב, לו) - שעתידין להיות אוכלין מלחם הפנים, לפי שבנותיהן נשאות לפנה.
- 4 וכן שאל עקילס הגר את רבותינו: אמר להם (עקילס): מה שפיתוח: ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (דברים י, יח) - הרי כל הבטחות שהבטיח את הגר שהוא נותן לו לחם ושמלה! אמר לו: יעקב, ששמו ישראל, כך שאל מלפני הקדוש ברוך הוא: ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש (בראשית כח, ט), ואתה שבאת אצלנו לא דיה שאתה כמותנו?! אלא דיה שתהא כיעקב בכורו של הקדוש ברוך הוא. וסוף דבר לא תעלה על דעתך שיעקב לחם ושמלה שאל, אלא אמר יעקב: הבטיחני הקדוש ברוך הוא שהוא עמדי ועמיד ממני את העולם, אימתי ידע אני שהוא עמדי ושמרני (שם)? כשיעמיד ממני בנים כהנים אוכלים מלחם הפנים ולובשים בגדי כהנה, שנאמר: ונתן לי לחם לאכל (שם) - זה לחם הפנים, ובגד ללבש (שם) - אלו בגדי כהנה, שנאמר: והלבשת את אהרן את בגדי הקדש (שמות מ, ג).
- 5 וכן פאן (אצל הגר): ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (דברים י, יח) - כלומר שמעמיד בנים מן הגר, שאוכלים לחם הפנים ולובשים בגדי כהנה, הוי (על זה נאמר): בחוץ לא ילין גר (איוב לא, לב).
- 6 אמר הקדוש ברוך הוא: אחר כל הכבוד הזה שאני עתיד לעשות לבעלי תשובה אתם קורים תגר (אתם רואים עצמכם נפגעים ומתאוננים על יחסו של ה' לגר), הוי (על זה נאמר): ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו (ישעיה נ, א).
- 7 דבר אחר: ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו (ישעיה נ, א), זהו שפיתוח: רני ושמחי בת ציון (זכריה ב, יד), וכתוב: ונלוו גוים רבים אל ה' והיו לי לעם ושכנתי בתוכם (שם, טו) - אמר הקדוש ברוך הוא: ומה לגרים אני אומר בן, על אחת כמה וכמה לציון ולישראל.
ואל יאמר בן הנכר - אמר להם הקדוש ברוך הוא לגרים: אתם מתגראים לפי שפסלתם אתכם ואמרתם בפסח: כל בן נכר לא יאכל בו? לפמה לא תשאלו לגבעונים מה טובה עשיתי להם - בני אדם שעשו בערמה ועשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להן - מה עשיתי לשאול ולביתו על שבקש להרגם, שהרגו הם שבעה מבניו, שנאמר: ויבא המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמני ואת מפבשת ואת חמושת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחלתי ויתגם ביד הגבעונים ויקיעם בהר לפני ה' ויפלו שבעתם יחד והמה המתו בימי קציר בראשנים בתחלת קציר שערים (שמואל ב, כא, ח-ט).
- אמר הקדוש ברוך הוא: מה אם לגבעונים - שהיו אמריים ובאו מיראה ועשו מרמה עם ישראל - קבלתי אותם ועשיתי להם טובה, ועשיתי דיקי (משפט) שלהם בבני, הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי, איני מקבלן ומגדלן?! לפיכך: ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' (ישעיה נ, א) לשרתו (שם, י) - אלו הגרים שמהולים הם, אבל העובדי כוכבים ערלי לב הם, שבה הקדוש ברוך הוא פוסל את ערלי לב ומורידם לגיהנם, שנאמר: בן אדם נהה על המון מצרים והורדהו (יחזקאל לב, יח), וכן ישעיה אומר: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לכלי חק (ישעיה ה, ד) - לעובד כוכבים שמבאה חק מילה, שנאמר: ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם (תהלים קה, י) - שאין ישראל המהולים יורדין לגיהנם.

- 8 אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: כִּדִּי שְׂלָא יְהִיז הַמִּינִים וְרַשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְאָנּוּ מֵהוֹלִין אֵין אָנּוּ יוֹרְדִין לְגִיהֶנָּם', מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה?
- מְשַׁלַּח מַלְאָךְ וּמוֹשֵׁף עַרְלָתוֹ וְהֵם יוֹרְדִין לְגִיהֶנָּם, שְׁנֵאמַר: שְׂלַח יָדְךָ בְּשַׁלְמִיז חֲלַל בְּרִיתוֹ (תהלים נה, כא) - וְכִינּוֹן שְׁגִיהֶנָּם רוּאָה לְעַרְלָה תְלוּיָה בָהֶם, פּוֹתַחַת פִּיהָ וְלוֹחֶכֶת אוֹתָם, הֵיזִי (על זה נאמר): וּפְעָרָה פִּיהָ לְבָלִי חֶק (ישעיהו ה, ד).

הרחבה - במדבר רבה | סדר נשא פרשה ה

- 9 אַתְּ מוֹצֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תוֹבֵעַ מִשְׁפָּטָן שֶׁל גְּבַעוֹנִים מִן שְׂאוּל וְזוֹכֵר פְּעֻלָּתוֹ שֶׁל שְׂאוּל לְשַׁלֵּם לוֹ שְׂכָר טוֹב. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר דָּוִד: וְכִי בְשִׁבִיל הַגְּרִים הִלְלוּ עֲשֵׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַמּוֹ כֵּן? אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִם תִּרְחִיק אֶת הַרְחוֹקִים סוֹפֵף לְרַחֵק אֶת הַקְרוֹבִים. וְלִמַּד מִיהוֹשֻׁעַ רַבָּה שֶׁבְשִׁעָה שְׁאָמְרוּ הַגְּבַעוֹנִים: עֲלֵה אֵלֵינוּ מִהֲרָה וְהוֹשִׁיעָה לָנוּ וְעֲזָרְנוּ כִּי נִקְבְּצוּ אֵלֵינוּ כָּל מַלְכֵי הָאָמּוֹרִי יִשְׁבִּי הָהָר (יהושע י, 1) - בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי בְשִׁבִיל הַגְּרִים הִלְלוּ אָנּוּ מִטְרִיחִים עַל הַצְּבוּר? אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ! אִם תִּרְחִיק אֶת הַרְחוֹקִים סוֹפֵף לְרַחֵק אֶת הַקְרוֹבִים. וְלִמַּד מִהֵיכָן הוּא מִטְעָף לֹא מִן הַגְּרִים? שְׁנֵאמַר: וַיִּזְדַּק לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פְרַע כִּהֵן אֵן אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם (בראשית מו, 2), וְכַתוּב: לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן (במדבר יג, ח).

הרחבה - מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי | פרשת בא

- 10 וְכִי יִגְדֹר אֶתְּךָ גֵר וְעֲשֵׂה פֶסַח לְה' הַמּוֹלֵל לוֹ כָּל זָכָר וְאֵין יִקְרַב לְעֲשֹׂתוֹ וְהִיא פְּאֻזְרַח הָאֶרֶץ וְכָל עָרַל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ (בראשית יב, מח).
- 11 וְהִיא פְּאֻזְרַח הָאֶרֶץ - מַה אֲזַרְח אֵין נִכְנַס לְבְרִית אֱלֹא בְשִׁלּוּשָׁה דְבָרִים: (1) בַּמִּלָּה (2) וּבִטְבִילָה (3) וּבְהִרְצָאת קַרְבָּנוֹ, אִף גֵר אֵין נִכְנַס לְבְרִית אֱלֹא בְשִׁלּוּשָׁה דְבָרִים: (1) בַּמִּלָּה (2) וּבִטְבִילָה (3) וּבְהִרְצָאת קַרְבָּנוֹ...
- 12 תוֹרָה אַחַת יְהִיהִי לְאֻזְרַח וְלִגֵּר הֵגֵר בְּתוֹכְכֶם (שמות יב, מט).
- 13 מַה אֲזַרְח שְׁקַבֵּל עָלָיו כָּל דְבָרֵי תוֹרָה אִף הֵגֵר שְׁקַבֵּל עָלָיו כָּל דְבָרֵי תוֹרָה. מִיפְּאֵן אָמְרוּ: גֵר שְׁקַבֵּל עָלָיו כָּל דְבָרֵי תוֹרָה חוּץ מִדְּבַר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוֹנָדָה אוֹמַר: אֶפְלוּ דְבַר אֶחָד מִדְּקֻדְוֵי סוֹפְרִים.

הרחבה - מדרש תנחומא | פרשת ויקרא

- 14 אָמַר רַבִּי יוֹסִי: גֵר שְׁקַבֵּל עָלָיו דְבָרֵי תוֹרָה חוּץ מִדְּבַר אֶחָד אֵין מְקַבְּלִים אוֹתוֹ, וְלֹא עוֹד אֱלֹא אֶפְלוּ דְקֻדְוֵי אֶחָד מִדְּקֻדְוֵי תוֹרָה אוֹ מִדְּקֻדְוֵי סוֹפְרִים.
- 15 אָמַר רַבִּי יְהוֹנָדָה בַּר שְׁלוֹם: אֶתְּךָ מוֹצֵא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה פְּעֻמִּים בְּתוֹרָה הַזֹּהִיר הַתּוֹרָה עַל הַגְּרִים, וּכְנֻגְדָן הַזֹּהִיר עַל עֲבוּדָה זָרָה, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: דִּיזִי שְׁהוּא מְנִיחַ עֲבוּדָה זָרָה שְׁלוֹ וּבָא אֲצִלָּהּ, לְפִיכָךְ אֵין מְזַהֲרֵךְ עָלָיו שְׁאֵין אוֹהֵבוֹ, שְׁנֵאמַר: וְאִהֵב גֵר לְתַת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה (דברים י, ח).

2 דְּבַר אַחַר וְכו' - המדרש פותח בתלונת בן הנכר שטוען שהקדוש ברוך הוא מפלה אותו ומבדילו מעם ישראל (כך מוכח מהלכות קרבן פסח שאסור לנכרי לאכול ממנו), וחכמים עונים על כך בדרשה על פסוקי איוב המלמדים שלהיפך, הקדוש ברוך הוא פותח את שעריו לכל מי שרוצה להיכנס ומקבל את כל הגרים. לְכֹן הוּא אֹמֵר בְּחוּץ לֹא יֵלִין גַּר וְכו' - המדרש מתאר את הגר כאורח שעומד ומתדפק בשער, והקדוש ברוך הוא פותח את הדלת לגר שמתדפק בשער, מכיוון שהוא "סוֹבֵל בְּרִיּוּתוֹ", כלומר, מקבל אותם בסבלנות ובסבר פנים יפות.

3 אָמַר רַבִּי בְּרִיקָה וְכו' - המדרש מתאר שלא רק שהגרים נכנסים לקהל ישראל, אלא שצאצאיהם יכולים להגיע לדרגה הגבוהה ביותר ולאכול מלחם הפנים (ראו משנה קידושין ד, ו-ז), וזו משמעות "בְּחוּץ לֹא יֵלִין גַּר". וְנִלְוֵה הֵגֵר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב וְכו' - בן הנכר התלונן שלמרות שכבר נלווה אל ה', הקדוש ברוך הוא יוסיף להפלותו ולהבדילו מעם ישראל, והמדרש מלמד שלהיפך, שהליווי שלו אל ה' הוא כה שלם עד שהוא מגיע לדרגת הכהונה עצמה: "וְנִלְוֵה הֵגֵר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" (אשד הנחלים). אלא שבירושלמי (קידושין ד, א; שם, ו-ז) מתואר כיצד היו כוהנים שהחמירו על עצמם שלא לשאת אישה שאימה גיורת, וכך בפועל השתלבות הגרים, במיוחד בנישואין עם כוהנים, לא עברה באופן חלק (ראו גם משנה ביכורים א, ה; קידושין ד, א ושם ו-ז; ספרא, משנה, שם). ולא ניתן שלא להשוות דרשה זו, לדרשת רבי חלבו בתלמוד הבבלי (יבמות מז, ב) שביקש להקשות על קבלת הגרים בדיוק מהפסוק הזה: "אמר מר: גר שבא להתגייר, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. מאי טעמא (מדוע מודיעים אותו מקצת מצות קלות וחמורות)? דאי פריש נפרוש (שאם בעקבות כך יפרוש מהגיר - שיפרוש), דאמר רבי חלבו: קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב: 'ונלווה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב'."

4 וְכֵן שָׂאֵל עֲקִילָס הֵגֵר אֶת רִבּוּתֵינוּ וְכו' - המדרש מביא מעשה בעקילס הגר (גר צדק מהמאה השנייה לספירה שכתב תרגום יווני לתנ"ך, ובעולם המחקר נחלקו אם לזהות אותו כ'אונקלוס' או לא, ר"ח, תרגום, עמ' 8-11) ששואל על הפסוק שמבטיח לגר רק "לְחֶם וְשֶׂמֶלֶח", ומה הערך של הבטחה כזו עבור איש עשיר כמוהו? והרבנים עונים לו בשתי תשובות: התשובה הראשונה מסבירה שאכן אלו דברים בסיסיים, אך אם יעקב אבינו הסתפק בזה, ככל הנראה זוהי הבטחה מספיקה לכל אדם מישראל באשר הוא כולל הגר השווה במעמדו לכל אדם אחר מישראל, ועל כן די לו לעקילס להיות כיעקב. אך המדרש ממשיך ומעמיק: בעצם גם יעקב לא ביקש ממש לחם ושמלה פשוטים, אלא "לְחֶם" פירושו לחם הפנים ו"וְשֶׂמֶלֶח" פירושו בגדי כהונה, כלומר יעקב ביקש שיקומו ממנו כוהנים שיאכלו מלחם הפנים וילבשו בגדי כהונה. וכך גם אצל הגר: "לְחֶם וְשֶׂמֶלֶח" פירושו שהקדוש ברוך הוא מעמיד מן הגר בני (דרך בנותיו שנישאות לכהנים (ראו לעיל 3)) שאוכלים לחם הפנים ולובשים בגדי כהונה, והיינו שהגר מגיע לדרגה הגבוהה ביותר, וזו משמעות "בְּחוּץ לֹא יֵלִין גַּר" - שהגר לא נשאר מחוץ לקודש אלא נכנס עד למחנה הכהונה עצמה.

5 אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכו' - לאחר כל מה שלמדנו בסעיפים הקודמים (2-4) על פתיחת השערים לגרים בכל שעה ועל ההבטחה לצאצאי הגרים שיאכלו מלחם הפנים וילבשו בגדי כהונה, ושכך גם ענו לעקילס הגר, ברור שאין עוד מה לטעון כלפי הקדוש ברוך הוא, ולכן המדרש חוזר אל הפסוק שפתח בו (2): "וְיֵאָל יֵאֵמַר בֶּן הַנֶּכֶר..." - כלומר, אחרי כל הכבוד הזה שהקדוש ברוך הוא עתיד לעשות לבעלי תשובה (לגרים), אין מקום שבו הנכר יתלונן ויטען שהקדוש ברוך הוא מבדיל אותו מעם ישראל (ממ"א, מדרש).

6 דְּבַר אַחַר וְאֵל יֵאֵמַר בֶּן הַנֶּכֶר וְכו' - המדרש מביא פסוקים מזכריה המדברים על שמחת בת ציון: "רְנִי וְשִׂמְחִי בַת צִיּוֹן" וכן "וְשִׂמְחִי בְתוֹכְךָ", ובאמצעם מופיע התלוות הגרים "וְנִלְוֵוּ גוֹיִם רַבִּים אֵלָּהּ וְהָיוּ לִי לְעָם", למה להזכיר את הגרים באמצע ההבטחה לבת ציון? אין זאת אלא שיש כאן קל וחומר: אם לגרים אני מבטיח עתיד טוב כל כך, קל וחומר לציון ולישראל.

7 וְאֵל יֵאֵמַר בֶּן הַנֶּכֶר וְכו' - הקדוש ברוך הוא מפיג את חששם של הגרים מפני הפסול ההלכתי של קרבן הפסח על ידי לימוד של 'קל וחומר' מהגבעונים המלמד כי המצטרפים לברית מתוך אהבה זוכים להגנה ולמעמד עליון. הקדוש ברוך הוא מזכיר כי אם הגבעונים, שהתגיירו במרמה ומתוך חשש לחייהם, זכו לצדק אלוהי ולנקמה בבית שאול שביקש להורגם, הרי שהגרים הבאים מאהבה ומשרתים לשמו ודאי יתקבלו ויגדלו. אֵלו הַגֵּרִים שְׂמֵהוּלִים הֵם וְכו' - המדרש מבחין בין הגר המהולל שזוכה לעולם הבא לבין עובד הכוכבים 'ערל הלב' שדינו בגיהנום וקובע כי ברית המילה היא המבחינה ביניהם. הדרשה מדגישה כי המילים "לְבָלִי חֶק" בישיעה מתייחסות למי שמבזה את חוק המילה, בעוד שהגרים המלים את עצמם אשר מקיימים "וּמְחַזְקִים בְּבְרִיתִי" (ישעיה נ, ו) יזכו: "וְהִבְיֵאוּתֵי אֵל הַר קְדֹשִׁי וְשִׂמְחֵתֵם בְּבֵית תְּפִלְתֵי עוֹלְתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחֵי כִי בֵיתֵי בֵית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים" (שם, ז).

8 אָמַר רַבִּי בְּרִיקָה וְכו' - המדרש חותם בקביעה שברית המילה אינה מעניקה חסיונות אוטומטית לרשעים ולמינים והקדוש ברוך הוא ידאג להסיר מהם את אות הברית כדי שידונו בגיהנום ככל אדם ערל אחר. נראה שרבי ברכיה מסיים את המדרש באמירה מרגיעה: הקדוש ברוך הוא לוקח אחריות על המינים ועל רשעי ישראל ודואג שיזכו בעונש למרות שהם מהולים, ולכן עם ישראל לא צריך לדאוג: הגרים לא יזכו לעולם הבא אם יתנהגו כמינים או כרשעי ישראל. הַמִּינִים - כוונת חכמים בהשתמשם במונח 'מינים' או 'מינות' היא לאנשים או כתות שחלקו על חכמים, כגון הצדוקים או הבייתוסים (לדוגמה משנה ברכות ט, ה), וכן לכתות שפרשו מעם ישראל, כגון כופרים ביסודות אמונה שונים שטוענים לשתי רשויות בשמיים (לדוגמה מכילתא דרבי ישמעאל יתרו בחדש, ה) או היהודים-הנוצרים (לדוגמה תוספתא חולין ב, כ-ד). וְרִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - אלו הם אנשים העוברים עבירות ככוונה מתוך רשעות, אך בניגוד למינים הם לא כפרו לחלוטין ולא יצאו לגמרי מכלל עם ישראל (ראו תוספתא סנהדרין יג, א-ה, ש'המינים' יורדים לגיהנום לנצח, ואילו 'רשעי ישראל' עולים מהגיהנום לאחר 12 חודש).